

Rovaniemen virastotalojen jälleenrakentaminen oli lääninhallinnon merkittävimpiä rakennustöitä toisen maailmansodan jälkeen. Uusi lääninhallitustalo valmistui Valtakadun varteen 1947. Sen naapuriin Hallituskadulle rakennettiin valtion virastotalo 1949 (kuvassa). Sitä laajennettiin kahdesti 1950-luvulla. Kuva: Rakennushallitus Uc:116, Kansallisarkisto.

1950-luvun virastotalo

Markus Manninen

Valtion virastotaloja ryhdyttiin rakentamaan 1950-luvulla myös pienille paikkakunnille. Näin voitiin kaikki paikkakunnan virastotilat keskittää yhteen rakennukseen. Virastotaloja suunniteltiin seitsemisenkymmentä, mutta kaikkien toteutukseen ei löytynyt varoja. Virastotalot olivat harjakattoisia ja julkisivuiltaan rapattuja, arkkitehtuuriltaan kuten muutkin valtion rakennukset tuohon aikaan.

Valtiorakentamisen rooli muuttuu – väliportaana ja paikallishallinnon henkilökuntamäärä kasvaa

Valtion rooli kokonaisvaltaisessa yhteiskuntasuunnittelussa vahvistui. Keskitetyn terveyden- ja sosiaalihuollon sekä asuntojen ja palkkatyön turvaaminen kaikille kansalaisille olivat päätavoitteita. Valtiorakentamisen perinteiset tehtävät yleisen hallinnon ja järjestyksenpidon alueilla jäivät taka-alalle 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alkupuoliskolla.

Virastotilojen tarve kasvoi, koska väliportaana ja paikallishallinnon henkilökunta lisääntyi. Valtio ryhtyi rahoittamaan ja valvomaan monia aiemmin kunnille ja kaupungeille kuuluneita palveluita. Lääninhallituksia vahvistettiin ja ne saivat vastuulleen alueensa rakentamisen, kaavoituksen ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä.

Lääninhallinnon rakennukset sekä postin ja poliisin tiloja rakennettiin erityisesti Pohjois-Suomeen ja Kymen läänin. Pohjois-Suomea jälleenrakennettiin Lapin sodan (1944–1945) tuhojen takia. Vuonna 1945 perustetun Kymen läänin alue muodostettiin Neuvostoliitolle menetettyjen laajojen Viipurin läänin alueiden jäänteistä. Postin palvelut laajenivat useille muillekin paikkakunnille, joissa niitä ei ennen ollut.[1]

Kouvolan lääninhallituksen ja eri virastojen talo suunniteltiin Rakennushallituksessa 1950-luvun alkuvuosina ja se valmistui 1954. Kuva: Rakennushallitus Uc:179, Kansallisarkisto.

Kuusankosken virastotaloa suunniteltiin Rakennushallituksessa 1953 poliisi- ja verotalona. Se valmistui 1955 ja silloin sitä kutsuttiin valtion virastotaloksi. Kuva: Rakennushallitus Uc:123, Kansallisarkisto.

Monen käyttäjän virastotalo

Valtion virastotalo vakiintui käsitteenä 1950-luvun alkupuolella. Aiemmin erillään olleet eri virastojen tilat keskitettiin kullakin paikkakunnalla yhteen rakennukseen, valtion virastotaloon. Rakennushallitus otti tämän lähtökohdaksi taloudellisista syistä.

Hyvinvointivaltio, valtion ja kansalaisen välinen uudenlainen, entistä moniulotteisempi suhde, näkyi virastotalojen laajenneissa tilaohjelmissa. Läänin- ja piirihallinnon kasvaneeseen tilantarpeeseen vastasivat entisiä lääninhallitustaloja kookkaammat virastotalot. Pienille paikkakunnille rakennettujen posti- ja poliisitalojen tilaohjelmiin alkoi ilmestyä verohallinnon ja muiden virastojen toimistohuoneita.

Hyvinkään 1955 valmistunut virastotalo (arkkitehti Kerttu Tamminen, Rakennushallitus). Rakennus purettiin 2010. Kuva: Rakennushallitus Uc:75, Kansallisarkisto.

Virastotalo rakennettiin joko valtion entuudestaan omistamalle tontille tai kunnalta muodolliseen hintaan ostetulle tai lahjoituksena saadulle tontille. Samaan rakennukseen sijoitetuilla virastoilla ei välttämättä ollut mitään toiminnallista yhteyttä toisiinsa. Virastotaloissa saattoi olla myös asuntoja mm. metsänhoitajille, joilla aiemmin oli ollut erillisiä virkataloja.[2]

Kuopion kaksi lääninvirastotaloa valmistuivat 1954 (arkkitehti Martti Melakari, Rakennushallitus). Samoihin aikoihin virastotalojen viereen, vanhan lääninhallitustalon kortteliin, valmistui maaherran virkatalo. Kuva: Rakennushallitus Uc:119, Kansallisarkisto.

Virastosuunnittelu - rakennushallitus ohjaa suunnittelua

Suunniteltavien valtion virastotalojen määrä kasvoi 1950-luvun loppua kohden. Valtion rakennuksista vastanneella Rakennushallituksella ei riittänyt työvoimaa kaikkeen suunnitteluun. Suunnitelmat teetettiin useimmiten ulkopuolisella arkkitehdilla. Vuonna 1955 Rakennushallituksessa suunniteltiin kaikista valtion rakennuksista hieman yli puolet ja 1959 enää vajaa kolmasosa. Rakennushallitus muuttui vähitellen suunnittelutoimistosta rakennuttajaksi ja valtion rakentamisen yleisiä suuntaviivoja määritteleväksi virastoksi.

Kokkolan suurehko virastotalo valmistui 1958 (arkkitehti Into Suominen). Valtion taideteostoimikunta järjesti 1960 sen sisääntuloaulan seinämaalauksesta kilpailun, jonka voitti taiteilija Unto Pusa. Kuva: Rakennushallitus Uc:106, Kansallisarkisto.

Virastotalon suunnittelukehotuksen saatuaan Rakennushallitus teki huonetilaohjelman ja laati tai laaditutti suunnitelmaluonnokset. Tätä seuranneen lausuntokierroksen ja suunnitelmamuutosten kesto riippui virastotalohankkeen laajuudesta ja käyttäjien lukumäärästä. Ulkopuolisten arkkitehtien työtä ohjattiin kirjallisilla lausunnoilla. Suurten virastotalojen suunnittelu-aika oli usein hyvin pitkä. Eri hallinnonalojen tarpeet muuttuivat ja vaativat yhteensovittamista.[3]

Konstailematonta arkkitehtuuria

Valtion virastotalojen ulkoarkkitehtuuri ei juuri poikennut muista Rakennushallituksen suunnittelemissa julkisista rakennuksista, kuten kouluista, 1950-luvun alkupuoliskolla. Tunnusomaisia piirteitä olivat yksinkertaiset rapatut tiilijulkisivut, tasarytmisen ikkuna-aukotus ja loiva harjakatto.

Pieksämäen 1955 valmistunut valtion virastotalo on arkkitehtuuriltaan tyypillinen Rakennushallituksessa 1950-luvulla suunniteltu virastotalo. Kuva: Rakennushallitus Uc:487, Kansallisarkisto.

Ulkopuolisten suunnittelijoiden käyttö lisääntyi vuosikymmenen loppua kohti. Arkkitehtuuri monipuolistui. Julkisivuissa yleistyivät puhtaaksi muurattu tiili ja erilaiset elementtitekniikkaa imitoivat ratkaisut.

Karhulan virastotalo valmistui 1957 silloiselle Kymen läänin alueelle (Arkkitehtitoimisto Kokko & Kokko). Postin asiakastilat sijoitettiin matalaan siipirakennukseen.

Kuva: Rakennushallitus Uc:96, Kansallisarkisto.

Imatralle valmistui 1960 suurehko ja ulkoasultaan omaperäinen virastotalo. Arkkitehti Aarno Raveala työskenteli 1954 lähtien Uudenmaanläänin lääninrakennustoimistossa.

Kuva: Rakennushallitus Uc:85, Kansallisarkisto.

Pohjakaavat perustuivat keskikäytävän varrelle ryhmiteltyihin työhuonetiloihin. Suuremmissa virastotaloissa tuli 1950-luvun lopulla käyttöön myös kaksoiskäytäväratkaisu, jossa kahden käytävän väliin, leveään rakennusrungon keskiosaan, sijoitettiin arkisto-, wc-, yms. tiloja.

Pienillä paikkakunnilla virastotalon pääkäyttäjänä oli usein posti, jonka lajittelu- ja asiakaspalvelutilat määrittivät pohjakerroksen jäsentelyä. Virastotalon muut käyttäjät eivät yleensä tarvinneet odotushallia kummempaa asiakastilaa. Ne hajautettiin yleensä eri kerroksiin.[4]

Nokian virastotalon postin palvelutiski 1950-luvun lopulla. Virastotalo valmistui 1954 (arkkitehti Martti Melakari, Rakennushallitus). Postin tiskeillä hoidettiin muitakin valtion ja kansalaisen välisiä asioita. Kuva: Rakennushallitus Uc:148, Kansallisarkisto.

Suunnittelu kestää pitkään

Suunnitelmien valmistuttuakin virastotalojen rahoitus jäi 1950-luvun loppupuoliskolla usein järjestämättä. Tämä johti rakentamisen lykkäämiseen ja joskus peruuntumiseen. Useat rakennukset, joita oli ryhdytty suunnittelemaan 1950-luvun puolella, muutettiin pitkän suunnitteluajan kuluessa edustamaan valmistumisaikansa 1960-luvun arkkitehtuuria.[5]

Kirjoittaja

Markus Manninen, arkkitehti SAFA. Artikkelin perustuu tekijän tutkimukseen Valtion virastotalot 1809–1995.

Artikkeli on julkaistu 2020.

Lähteet

Arkistot:

KA Kansallisarkisto, Helsinki

- Rakennushallituksen arkisto III, RakH III

- Rakennushallitus: Valtion ja kirkon rakennusten kuvat n. 1880–1990, kokoelma

Painamattomat lähteet:

Lappeenrannan virastotalokortteli, rakennushistoriaselvitys. Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy, 2012.

Painetut lähteet:

Valtion rakennushallinto, Rakennushallituksen kertomus, vuosilta 1945–1970. Helsinki: Suomen virallinen tilasto 1947–1971.

Valtion talonrakennus- ja kiinteistöhallinto, Rakennushallinnon kertomus, vuosilta 1971–1981. Rakennushallitus 1972–1982.

Kirjallisuus:

Halila, Aimo 1967. Rakennushallinto. Teoksessa *Suomen rakennushallinto 1911–1961*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Hämäläinen, Toimi 1986. Suunnittelun kehitys. Teoksessa *Rakennushallinto 1961–1986, rakennushallinnon 175-vuotisjuhlakirja*. Toim. Kai Saurama, Eeva Pirkkalainen & Pentti Auersalo. Helsinki: Rakennushallitus.

Kinnunen, Pirkko 1974. *Valtion uudisrakennusten laatuluokituksesta*. Diplomityö, Oulun yliopiston teknillisen tiedekunnan rakennusinsinööriosastolla.

Kujala, Tuire 1986. Virastorakennukset. Teoksessa *Rakennushallinto 1961–1986, rakennushallinnon 175-vuotisjuhlakirja*. Toim. Kai Saurama, Eeva Pirkkalainen & Pentti Auersalo. Helsinki: Rakennushallitus.

Mikkelin virastotalokortteli, rakennushistoriaselvitys. Arkkitehtitoimisto Hannu Puurunen Oy, 2011.

Nikkilä, Juhani 1986. Hallinnon rakennettu kuva – ajatuksia julkisen hallinnon ja julkisen rakentamisen muutoksista. Teoksessa *Rakennushallitus 1911–1986 175 vuotta: näyttely 4.9.–12.10.1986 Suomen rakennustaiteen museo*. Toim. Juhani Pallasmaa. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Numminen, Jaakko 1999. Valtioneuvosto. Teoksessa *Valta ja byrokratia Suomessa 1809–1998*. Toim. Raimo Savolainen ja Jorma Selovuori. Helsinki: Edita.

Pietiäinen, Jukka-Pekka 1988. *Suomen postin historia 2*. Helsinki: Posti- ja telelaitos.

Savolainen, Raimo 1996a. *Keskusvirastolinnakkeista virastoarmeijaksi: senaatin ja valtioneuvoston alainen keskushallinto Suomessa 1809–1995*. Helsinki: Edita.

Savolainen, Raimo 1996b. Keskusvirastot, virastot ja laitokset 1917–1996. Teoksessa *Suomen keskushallinnon historia 1809–1996*. Toim. Raimo Savolainen et al. Helsinki: Edita.

Savolainen, Raimo 1999. Suomalainen virastolaitos. Teoksessa *Valta ja byrokratia Suomessa 1809–1998*. Toim. Raimo Savolainen ja Jorma Selovuori. Helsinki: Edita.

Sipponen, Kauko 1996. Julkinen valta ja yksilö. Teoksessa *Suomen keskushallinnon historia 1809–1996*. Toim. Raimo Savolainen et al. Helsinki: Edita.

Väänänen, J.K. 1986. Rakennushallinnon organisaation kehittämisestä 1962–1986. Teoksessa *Rakennushallinto 1961–1986, rakennushallinnon 175-vuotisjuhlakirja*. Toim. Kai Saurama, Eeva Pirkkalainen & Pentti Auersalo. Helsinki: Rakennushallitus.

Ylikangas, Heikki 1996. Suomen tasavallan virkamieseliitti. Teoksessa *Suomen keskushallinnon historia 1809–1996*. Toim. Raimo Savolainen et al. Helsinki: Edita.

Viitteet

[1] Rakennushallituksen kertomukset 1945–1954; Ylikangas 1996, 809, 813; Savolainen 1996a, 221–222; Sipponen 1996, 758, 762–764; Pietiäinen 1988, 293–294; Nikkilä 1986, 17, 19.

[2] Rakennushallituksen kertomukset 1953–1955; Hämäläinen 1986, 20; Kujala 1986, 80; Pietiäinen 1988, 310.

[3] Rakennushallituksen kertomukset 1955–1959; Rakennushallituksen lähetteet 1.10.1959, RakH III Da:46, KA; Mikkelin virastotalokortteli, 17–18.

[4] Rakennushallituksen kertomukset 1950–1959; Halila 1967, 132, 134–135; Pietiäinen 1988, 302, 310;

Lappeenrannan virastotalokortteli, 21, 23, 25.

[5] Rakennushallituksen kertomukset 1955–1969.